

NÁRODNÍ PAMÁTKOVÝ ÚSTAV ÚSTŘEDNÍ PRACOVISŤE

Váš dopis č. j. / ze dne MK 648072009 OPP
Naše č. j. NPÚ-302/7079/2009
Vyřizuje / linka arch. Kučová/284, PhDr. Bureš/255
Spisový znak 820.1
V Praze dne 11. září 2009

**Věc: Rožnov pod Radhoštěm - NKP Valašské muzeum v přírodě - komentář k dopisu
pana PhDr. Jiřího Langer, CSc. ze dne 10. 8. 2009**

Vážená

odpovídáme na Váš dopis čj. MK 6480/2009 OPP ze dne 1. září 2009, kterým žádáte o vyjádření k listu PhDr. Jiřího Langer, CSc., ze dne 10. srpna t.r. Dopis nám byl tehdy, mezi dalšími subjekty, zaslán také na vědomí. Přípravu stanoviska jsme tedy zahájili již na konci srpna s cílem získat objektivní názor na vznesené výhrady k aktuální situaci v muzeu.

NPU vykonává pro NKP **Valašské muzeum v přírodě** (dále jen „VMP“) památkový dohled, a proto se listem dr. Langer cítíme osloveni přímo, alespoň v bodech, které se týkají způsobu stavby nových objektů v muzeu z prostředků tzv. norských fondů v posledních několika letech. PhDr. Langer navíc pokládáme za jednoho ze skutečně nejzkušenějších odborníků v oblasti dřevěné venkovské architektury vůbec, takže jeho výhrady k podobě nových staveb ve VMP nelze pokládat za subjektivní dojmy náhodného návštěvníka. Jak sám v listě uvádí, přímo ve VMP dlouhá léta pracoval a osobně navštívil velký počet muzeí v Evropě jak v době své aktivní kariéry, tak i v posledních letech a své životní zkušenosti nedávno shrnul ve velmi obsáhlých publikacích.

Pro pochopení dlouhodobě zřejmě podceňovaného metodického problému je nutno připomenout několik faktů. VMP je nejvýznamnějším a nejrozsáhlejším zařízením tohoto typu v České republice. Je také nejstarším muzeem v přírodě ve střední Evropě. Jeho založení v roce 1925 v zásadě završilo úspěch prezentace valašského lidového stavitelství, který byl zaznamenán ve velké vlně zájmu o národopis na konci 19. století (viz Zemská jubilejní výstava v Praze r. 1891; Národopisná výstava ve Vsetíně 1892 a samozřejmě Národopisná výstava Československá 1895, které pokračovaly i na počátku 20. století.). Založení VMP bylo výsledkem mimořádné iniciativy bratří Bohumíra a Aloise Jaroňků, kterým nebyl lhostejný osud architektonicky kvalitních domů v Rožnově pod Radhoštěm a projekt muzea plánovali dlouhá léta. Prvotní impuls ke vzniku muzea skutečně vzešel z ušlechtilých snah o uchování autentických staveb formou jejich transferu na jiné místo; v případě Rožnova pod Radhoštěm konkrétně o budovu radnice a dalších staveb ve městě. Období světové hospodářské krize původní velkorysé plány na rozvoj muzea poněkud zbrzdily a poslední stavbou etapy bratří Jaroňků byla stavba kopie fojtství z Velkých Karlovic (1932) jako typologicky nepostradatelného zástupce valašské regionálně svérázné architektury.

Na počátku 2. světové války byla podle dochovaných plánů postavena kopie dřevěného kostela z Větrkovicu Příbora, jehož originál vyhořel v roce 1887.

Koncepce dostavby Valašského muzea se začala formovat po polovině 50. let 20. století (kdy přešlo do vlastnictví státu a správu zajišťovalo tehdejší Krajské muzeum v tehdeším Gottwaldově). Doplňující stavby měly postupně dokumentovat bydlení i život prostých obyvatel Valašska. Není náhodou, že právě v čase formování koncepce dostavby VMP se v roce 1958 sešla 1. celostátní konference o muzeích v přírodě a o ochraně lidového stavitelství. Rovněž není náhodou, že již na tomto setkání se ukázala poněkud odlišná až protichůdná názorová východiska a metodický pohled pracovníků muzeí a památkové péče na smysl, poslání a způsoby budování muzeí v přírodě.

V současné době je expoziční areál územím s rozlohou 76 ha kulturní památkou, zapsanou podle zákona č. 22/1958 Sb., o kulturních památkách, do státního seznamu nemovitých kulturních památek Jihomoravského kraje pod pořadovým číslem rejstříku 303 dne 10. 1. 1964. Od roku 1995 má muzeum status národní kulturní památky¹ Rejstříkové číslo Ústředního seznamu kulturních památek České republiky je 46272/8-303.

Expozice prezentuje kromě původních přenesených městských staveb Rožnova pod Radhoštěm obecně lidovou kulturu regionu Valašska a tradiční lidové techniky z 18. až začátku 20. století prostřednictvím rekonstrukce sídel a jejich historického životního prostředí včetně pastvin, luk a polí s pěstováním historických odrůd zemědělských plodin a ovocných stromů, s chovem hospodářského zvířectva². Skládá se ze tří hlavních celků nazvaných: Dřevěné městečko, Mlýnská dolina a Valašská dědina.

Tento delší historický a popisný exkurz jsme pokládali za nezbytný jako úvod ke komentáři současné situace a některých jevů, které komentuje i PhDr. Langer. Ten je totiž spolu s dr. Jaroslavem Štikou (bývalým ředitelem VMP) autorem etnografické části koncepce muzea v přírodě, která vznikla v roce 1974 a podle které bylo postupně VMP úspěšně budováno.

Valašské muzeum v přírodě po dlouhá léta plnilo funkci metodického centra celé republiky a díky skutečně fundovanému přístupu vedoucích pracovníků byl kladen důraz na pravdivost a řemeslnou přesnost budovaných staveb, a to i těch, jež byly stavěny jako „pouhá“ rekonstrukce. V tomto směru se objekty v muzeu staly skutečným vzorem a modelem pro širokou veřejnost toužící po poučení a poznání detailů lidových a obecně dřevěných staveb Valašska, se širokým metodickým přesahem. Možnost prohlídky autentických přenesených či nově stavěných objektů, budovaných s pečlivým dohledem je důležitá a metodické dopady na způsoby péče o autentické vesnické stavby regionu a obecně v ČR, ať již jsou či nejsou prohlášenými kulturními památkami, jsou velké.

Je nutno konstatovat, že dosud přetrvává dvojí pohled na smysl muzea v přírodě jako takového. Pohled památkové péče, jež by tato zařízení primárně viděla jako útočiště jinde ohrožených staveb, je mnohdy v příkrém protikladu snahy muzejních pracovníků takové stavby odmítat v případě, že objekt daného typu již jejich zařízení obsahuje. V lepším případě je objekt sice do muzea rozebraný převezen, ale pouze skladován a znovuvýstavba oddalována, ať již z důvodu nedostatku prostředků nebo upřednostňování rekonstrukcí staveb jiných, žnového materiálu, než naplňují dlouhodobější přijatou koncepci. V případě rožnovského muzea jde o kombinaci různých problémů, které ale nepřísluší NPÚ podrobněji zkoumat či hodnotit.

V případě VMP a jevů, komentovaných dr. Langerem, lze nalézt několik okruhů metodických otázek:

- zda jsou nově rekonstruované stavby věrohodné z hlediska jejich výsledné podoby, tedy zda byly prostředky na jejich stavbu správně vynaloženy;
- zda je další etapa, pokračování ve stavbě rekonstrukcí, dostatečně odborně připravena tak, aby výsledkem projektu s významným podílem zahraniční pomoci byly metodicky kvalitní stavby;

¹ 262/1995 Sb. NAŘÍZENÍ VLÁDY ze dne 16. srpna 1995 o prohlášení a zrušení prohlášení některých kulturních památek za národní kulturní památky, upravené Nařízením vlády č. 336/2002 Sb. ze dne 19. června 2002,

² Podle knihy Československé múzea v přírodě, Profil Ostrava 1989.

- zdaje správně nakládáno s rozebranými autentickými stavbami, které mají tvořit základ další části expozice;
- zda jsou správné řídicí postupy současného vedení muzea.

Většinu těchto bodů podle našeho názoru měl prověřit spíše odbor muzeí a galerií Vašeho úřadu, pod který VMP věcně patří.

Z metodického hlediska je potřebné definovat, v čem tkví kulturně historická hodnota Valašského muzea v přírodě, tedy jaká mají být kritéria pro působení památkového dohledu. I s vědomím odkazu zakladatelů muzea, bratří Jaroňků, kteří od počátku usilovali o „živé muzeum“, plněné folklórními akcemi, s intenzivním využitím přenesených staveb pro prezentaci života a řemesel, je nezbytné hledat limity jeho doplňování či dokonce významnější transformace. Bedlivý dohled je třeba věnovat autentickým historickým objektům, metodám údržby a oprav a nakládáním s nimi ve jménu zpřístupnění dalším a dalším generacím návštěvníků muzea.

U staveb rekonstruovaných podle dokumentace žňového materiálu a sestavovaných přenesených (s různě velkým podílem doplňků konstrukcí podle povahy destrukce originálu) je předpokladem dohled nad používáním odborných postupů v přípravě i realizaci. Potenciální dlouhodobé působení novostaveb na návštěvníky zařízení z hlediska přesvědčivého napodobení podoby originálu budovaného státem by mělo být stejným cílem, jakým je vytvoření vnitřních expozic prezentujících jednotlivé stavby (škola, hostinec, kupecký krám). Nedávno realizované nové stavby v muzeu skutečně působí metodicky rozporně: mají být věrohodnými kopiemi, ale jsou provedeny stavební technikou využívající nástroje moderní doby, s nižším podílem čistě ruční práce (příliš „rovné“ trámy, hladká až lesklá prkna některých záklopů stropů, rovné hrany řezaných spojů nároží roubení, drobnější frakce kamenů a přece velmi přesně do rovných hran a stěn skládané kamenné podezdívky a zápraží). To vše oprávněně kritizuje dr. Langer ve svém listě, neboť v minulosti osobně na stavební detaře-doblížel a míru „novosti“ pečlivě hlídal.

V souvislosti s tím, že objekty stavěné žňového materiálu nejsou tím, co je podle památkového zákona „kulturní památkou“, ale novostavbami v ploše NKP, je obtížné soudit z pohledu NPÚ, zda byly prostředky vynaloženy účelně či nikoliv a jde samozřejmě o velmi citlivou věc i z hlediska finančních kontrol či jiných šetření. Neradi bychom proto v této fázi byli arbitrem oprávněnosti celého již uzavřeného projektu. Je pravdou, že například výška osazení kazatelny v replice kostela působí skutečně nepřírozeň a rozsah a materiál obílení stěny kopie domu z Trojanovic zřejmě není exaktní.

NPÚ není tedy přímým partnerem akcí VMP, takže ke koncepci a postupu výstavby se dostává pouze v konkrétních správních řízeních, řešících parciální otázky. Je pravdou, že pracovník NPÚ ÚP, PhDr. Pavel Bureš, je členem Vědecké rady VMP, která je však poradním orgánem jeho ředitele a hlas našeho pracovníka vněm nemá rozhodující váhu. Objekty stavěné žňového materiálu nejsou kulturními památkami, jejich stavba neprobíhá přímo v režimu § 14 památkového zákona, posuzovat lze spíše aspekty „prostředí kulturních památek“, které byly do muzea v minulých letech přenášeny.

Ke konkrétním připomínkám v dopise dr. Langer ještě uvádíme:

Na záměr likvidace rozebraných a v muzeu uložených staveb byl skutečně PhDr. Bureš dr. Langerem upozorněn a mimo v dopise uvedené konzultace s Ing. Gesierichem sám ještě na toto téma několikrát poukázal. Bylo mu sděleno, že část uložených konstrukcí je ve špatném technickém stavu, ale přesto je všechno deponováno a provizorně zakryto, o čemž se následně na místě přesvědčil (jednak v horní části Valašské dědiny, jednak v přístřešcích ve výrobním středisku VMP). Pokud došlo k následné likvidaci některých uložených dřevěných prvků, nebyl o tom NPÚ informován.

Otázka dostavby Dřevěného městečka, která je mimo jiné také součástí dlouhodobé koncepce dostavby VMP, byla předmětem jednání několika zasedání vědecké rady VMP a o definitivním řešení dosud nebylo jednoznačně rozhodnuto. Obzvláště citlivý je zejména v dopise zmiňovaný problém transferu fojtství z Velkých Karlovic na jiné místo v rámci VMP. Na jedné straně jde o historicky zažitou pietní podobu městečka z Jaroňkovského období, na druhé straně o naplnění představy kompletního modelu podhorského městečka, v urbanisticky věrohodnější sestavě domů než dosud. Proto na toto téma probíhala poměrně obsáhlá diskuse. Nebylo uvažováno o případném přemístění fojtství na území předpokládané Těšínské dědiny. Jednou z variant bylo např. jeho situování do prostoru pod nový toleranční kostel, což do jisté míry evokuje terénní podmínky stávajícího fojtství ve Velkých Karlovicích - Bzové. Je nepochybné, že projekt dostavby Dřevěného městečka je úkolem z odborného i technického hlediska velmi náročným, ale opět se domnívám, že jde o problém muzejnický.

Uvedený záměr výstavby kaple sv. Huberta ve VMP zatím nebyl předmětem žádného jednání, kde by pracovník NPÚ-ÚP účastnil a nejsme proto o něm blíže informováni. Souhlasíme s tím, že by šlo o výběr objektu pro rekonstrukci podoby tradičního valašského vesnického sídla a krajiny poněkud nezvyklý, bizarní a nevhodný. Tak k němu bude také přistupováno při eventuálním předložení žádosti ke schválení k realizaci.

Před schválením případného dalšího projektu pro čerpání tzv. norských fondů by však podle našeho názoru mělo Ministerstvo kultury jako zakládající subjekt a spolufinancující účastník projektu komentáři dr. Langeru věnovat pozornost a skutečně prověřit odbornou připravenost takového projektu ve vztahu k času, ve kterém bude potřebné další nové objekty postavit a přidělené prostředky realizovat.

Při posledním kontrolním dnu ve VMP dne 19. 8. t. r. jsme byli navíc informováni o dopadech nedávno přijaté požární právní normy³, zpřísnující mimo jiné i požadavky na podobu staveb zpřístupněných veřejnosti, odstupy, atd. Tento předpis se již aktuálně promítl do způsobu oprav jednoho z nejstarších a skutečně autentických objektů muzea, tj. Staré radnice. Oprava byla nejprve připravena jako významnější akce obnovy směřující ke statickému zajištění objektu, který je z hlediska návštěvníckého provozu jedním z nejzatíženějších. (Kromě tohoto provozu je oblíbeným místem uzavírání sňatků, místem, kde hraje živá hudba při akcích v muzeu atd. S ohledem na to nebylo zvažováno uzavření stavby pro prohlídky interiérů a významnější úpravy založené na statických výpočtech byly označeny za přípustné.) Zmíněná právní norma má nyní dopady na doplnění radnice požárním zabezpečením. Stavba byla vybavena novým požárním vodovodem, jehož jednotlivé součásti se v budově vizuálně uplatňují.

Metodicky spornou otázkou je rovněž aktuálně diskutovaná, výše již zmíněna koncepce „zahuštění“ Dřevěného městečka i Valašské dědiny. Jejím kladem by bylo dosažení větší hmotové sevřenosti centrální části muzea, která by pak mnohem více evokovala někdejší rožnovské náměstí. Tento přínos je ale zpochybněn jinými hledisky:

1) značně se mění původní koncepce Dřevěného městečka, kterou můžeme nahlížet i jako zajímavý doklad dobového názoru bratří Jaroňků na podobu muzea;

2) pro domy, které zde mají být postaveny, existuje jen zcela nedostatečná fotografická či kresebná dokumentace, nikoli například zaměření, takže i samotné dispozice půdorysů by byly pouhými hypotézami; tyto stavby by nebyly ani kopiemi, ani replikami, ale pouze rámcovou (především vnější) evokací jejich podoby; je otázka, zda při takové míře nejistoty mají takové objekty vůbec oprávnění být součástí vědecky koncipovaného muzea v přírodě;

³ Vyhláška č. 23/2008 Sb. o technických podmínkách požární ochrany staveb (nabytí účinnosti dnem 1.7.2008). Podle §26 a §27 jsou například stanoveny povinnosti pro stavby památkově chráněné při změně stavby a pro ochranu movitých kulturních památek při jejich nové instalaci. Tzn. že při změně stavby památkově chráněného objektu musí být jedinečné prostory staveb nebo prostory s jedinečnými sbírkami historických předmětů nebo jedinečné dřevěné stavby vybaveny elektrickou požární signalizací a stabilním hasicím zařízením.

3) realizace tohoto záměru není možná bez přemístění kopie fojtství z Velkých Karlovic na jiné místo muzea;

4) velmi závažným dopadem realizace koncepce „zahuštění“ Dřevěného městečka (ale i Valašské dědiny) bude nezbytnost reagovat na nové požární předpisy podobně, jako v případě radnice. Celé území bude muset být doplněno zařízeními na automatické smáčení objektů stávajících — autentických - i nových v případě požáru. Všechny stávající stavby i plochy mezi nimi mají být postupně vybaveny požárním vodovodem s čidly a springlery - samozřejmě viditelnými, neboť jejich úplné zabudování by popřelo jejich funkci.

Je tedy otázkou, v jaké podobě je nyní vhodné další stavby na území nejstarší části VMP připravovat, pokud již nyní vystupují metodické problémy a i potenciální dopady na stavby zde již stojící. MK by si bezpochyby však mělo vyžádat komentář přímo od vedení muzea, protože NPÚ je má zatím pouze zprostředkované, bez písemných dokladů.

NKP Valašské muzeum v přírodě a vynakládání prostředků na doplňování a další rozšiřování jeho expozic je proto potřebné nahlížet z mnoha stran. Je pravdou, že je velmi oblíbeným a bohatě navštěvovaným zařízením a nelze si představit přehodnocování jeho využívání. Řada návštěvníků zde oprávněně hledá inspiraci pro opravy vlastních historických vemakulárních staveb, a proto důraz na věrohodnost konstrukčních detailů a proporcí staveb nově budovaných i jejich prvků je plně oprávněný. Širší projednání a schválení principů dalšího rozšiřování nebo zahušťování VMP, či dokonce přenášení staveb v muzeu již dříve postavených na jiné místo (viz fojtství z Velkých Karlovic, nyní v Dřevěném městečku, jehož předloha má být nyní předmětem prohlášení na národní kulturní památku a před půl stoletím řemeslně dobře zvládnutá kopie má také určitou historickou hodnotu) za veřejné či zahraniční prostředky je namístě, zvláště v kontextu současného obecného nedostatku finančních prostředků ve společnosti, včetně resortu kultury.

Vážená paní ředitelko, pokládáme proto dopis dr. Langeru za významný impuls k širší odborné diskusi jak v rámci MK, tak i k vnitřnímu hlubšímu pohledu na dosavadní vývoj názorů NPÚ na metodické usměrňování subjektu, který sám sebe deklaruje jako metodické centrum svého druhu.

S pozdravem

Ing. arch. Naděžda Goryczková
generální ředitelka

Na vědomí:

Památková inspekce Ministerstva kultury ČR,
Česká národopisná společnost;
PhDr. Jiří Langer, CSc., 5. května 1551, 756 61 Rožnov pod Radhoštěm